

"Jeanne d'Arci" ja " Lohengrini" duell

Giuseppe Verdi "Jeanne d'Arc" ("Giovanna d'Arco"). Muusikajuht ja dirigent [Arvo Volmer](#). Lavastaja Marco Gandini, kunstnik Italo Grassi, kostüümikunstnik Anna Biagiotti (kõik Itaaliast).

Valguskunstnik Rasmus Rembel, koreograaf Mehis Saaber, koormeister Heli Jürgenson, vastutavpianist-repetiitor Ave Wagner. Osades: Elena Brazhnyk (Giovanna d'Arco), David Esteban (Carlo VII), Leonardo Neiva (Giacomo, Jeanne'i isa), Priit Volmer (Talbot), Mart Madiste (Delil). Esietendus 3. veebruaril [rahvusooperis Estonia](#).

Richard Wagner "Lohengrin". Muusikajuht [Arvo Volmer](#). Lavastaja, stsenograaf ja valguskunstnik Michiel Dijkema (Holland), kostüümid Jula Reindell (Saksamaa). Koormeister Heli Jürgenson, poistekoori koormeister Külli Kiiwet, vastutav pianist-repetiitor Jaanika Rand-Sirp. Osades: Cosmin Ifrim (Lohengrin), Charlotte-Anne Shipley (Elsa), Leonardo Neiva (Telramund), Helen Lokuta (Ortrud), Priit Volmer (Heinrich, Saksimaa kuningas), Raiko Raalik (Heerold). Esietendus 25. mail [rahvusooperis Estonia](#).

"Lohengrin" oli kunagi Tallinnas ja Tartus kõige populaarsem Wagneri ooper: Tallinna Saksa [teatris](#) mängiti seda ajavahemikus 1883-1914 41 korda, Tartu Saksa käsitöölise seltsi suveteatris oli see kavas kaheksal hooajal. Tollane valdavalt sakslastest koosnev publik (kus leidis aga ka eestlasi) samastas end venestamise tingimustes rüütel Lohengriniga, kes tuli kaitsma alusetult süüdistatud Elsat ning ühtlasi pidi liituma Saksi kuningaga, et võidelda idast sissetungivate vaenlaste vastu. Kui Tallinna Saksa [teatris](#) (praeguses Eesti [Draamateatris](#)) esines 1913. aasta sügisel ooperitrupp Milanost (aga mitte La Scalast!), siis ainsa saksa ooperina õpiti selgeks - muidugi itaalia keeles - just "Lohengrin", mis oli esimene Itaalia teatrite kavva jõudnud Wagneri ooper (1871. aastal Bolognas). Tallinlaste huvi "Lohengrini" vastu 1913. aastal oli nii suur, et Konstitutsiooniliste Demokraatide Partei liikmed jätsid [teatrikülastuse](#) nimel ära isegi oma istungi ning olid mõistagi pettunud, kui viimasel minutil lükati "Lohengrini" etendus edasi ja selle asemel esitati Verdi "Rigolettot".

"Lohengrin" võitis vaatajate südameid ka ilmasõdade vahelisel Eesti Vabariigi ajal, kui [Estonia teater](#) tõi selle eesti keeles lavale

Muusika

40,41

Eesti Draamateater
Rahvusooper Estonia
Estonia teater
Arvo Volmer
Teater

isegi kaks korda (1927 ja 1935). Ligi sada aastat pärast esimest Estonia "Lohengrini" võis publik nüüd seda näha praeguste teatrijõududega.

Rahvusvaheliselt on "Lohengrini" viimastel aastakümnetel väga erinevalt tõlgendatud, nii Elsa ehk naisõiguslikult positsioonilt (õigus küsida abikaasaks saanud tundmatu rüütli nime) kui ka Lohengrini vaates (Lohengrin kui kunstnik-geenius, keda ei mõisteta). Üks mõjukamaid oli Hamburgis Peter Konwitschny tõlgendus, kus tegevus toimub klassiruumis koolikiusamise olukorras, Elsa mõtleb endale välja kaitsva rüütli, et klassikaaslaste mõnitustele vastu panna.

Estonia "Lohengrini" lavastaja Michiel Dijkema läheb siiski tagasi Wagneri algidee juurde - pimeduse ja valguse, deemonliku ja taevaliku vaheline võitlus sõjaolukorra taustal. Dijkema on Wagneri kolm vaatust jaganud viieks: teist vaatust poolitab vaheaeg ja kolmanda vaatuse kaks pilti on nimetatud vaatusteks. (Tahtlikult või tahtmata tuleb siit välja Wagneri ajal domineerinud prantsuse viievaatuselise grand opera struktuur.) Ooperit on ka üsna tugevasti kärbitud, koos vaheajaga kestab see pisut üle kolme tunni (muidu ilma vaheajata umbes kolm tundi ja 15 minutit). Kuna aga teatri eesmärk on ikkagi kunstimõju, siis võib sellist lahendust pidada õigustatuks. Lavastus on väga terviklik ning pideva pingega läbi viidud.

Dijkema näib üldse olevat tänases järjest enam amatöriseerivas ooperirežiis üks erandeid: ta mõtleb, ta tunneb muusikat, ta veenab ka (valgus)kunstnikuna, ta oskab töötada lauljatega rolli kallal. Kahjuks pole need komponendid kaugelki mitte endastmõistetavad, ja veelgi enam - mitte koos eksisteerivad. Lavakujunduse abstraktne-kujundlik laad ja eriti valgusrežiitõetavad osatäitjaid ning on vastavuses Wagneri muusikaga, mis toob esile tuhandeid tämbriüansse ning sellega koos ka psühholoogilisi peensusi. Lavaruumis tekitavad atmosfääri tammede lava kohal esimeses vaatuses (tõele au andes pidasin seda saalis istudes hoopis luigesuleks), luigekolbad teise vaatuse alguse Ortrudi ja Telramundi stseenis, kirikusse sisenemisel on trepimade nagu katkine okaskroon, vihjates Elsat ja Lohengrini ootavatele kannatustele, noorpaari magamistuba on nagu linnupesa, mille äärel peategelased istuvad. Tegelaste karakterid on mitmekülgset väljalt töötatud. Elsa (Charlotte-Anne Shipley) on küll ohver, ent suudab temperamentselt ka enese

eest seista, tema teatud labiilsust väljendab ooperi lõpupoole närviline enesekratsimine (siinkohal meenus Tobias Kratzeri paljukiidetud "Tannhäuseri" lavastuse Elisabeth Bayreuthi festivalil). Ortrud on Estonia "Lohengrini" üks huvitavamaid karaktereid, fin de siècle saatuslike naisekujude eelkäija: mängitsev, teesklev, paganliku nõiakunsti ohtlik valdaja, kes - vähemalt Helen Lokuta näitlejameisterlikus tõlgitsuses - näib südamepõhjas igatsevat tõelist armastust ja headust, mille aga kohe endalt kõrvale heidab.

Lohengrin (Cosmin Ifrim) on juba Wagneril vahest kõige staatilisem tegelane, ent ka siin on lavastaja ja laulja leidnud piisavalt kontraste. Detailselt on läbi töötatud tegelaste ulatuslikud dialoog-duetid (Ortrud-Telramund, Elsa-Ortrud, Elsa-Lohengrin), kus tegelased suhtlevad, reageerivad, nende kehakeel vastab stseeni sisule, annab allteksti.

Sügava mulje jättis Leonardo Neiva Telramundina. Siin mitte lihtsalt "tume" negatiivne tegelane, vaid dünaamiline karakter: Telramundi võimuiha ja jõud, aga ka nõrkused, allumine Ortrudile pääsesid kujukalt maksvusele. Väga hästi tunnetas Neiva saksa keele nüansse nii vokaalpartii meloodilistes kui ka deklamatsioonilistes lõikudes. Vokaalne tase oli nähtud etendusel üldse ühtlane suurtest rollidest väiksemate, aga sama olulisten (kuningas Heinrich - Priit Volmer, Heerold - Raiko Raalik jt). Väga kaunid olid soprani Charlotte-Anne Shipley kõrge register, pikk fraasikujundus ja piano'd. Tenor Cosmin Ifrim säras ooperi alguses, viimaseks vaatuseks kahjuks hääl väsis.

Suurepärase töö olid teinud koormeisterid Heli Jürgenson ja Külli Kiivet, koorid kõlasid kompaktselt ja samas paindlikult. Orkester Arvo Volmeri dirigeerimisel saavutas esimestest efemeersetest helidest peale läbipaistva, selge ja tundliku kõla koos vajaliku intensiivsuse ja jõuga ning see jäi orkestri tõlgendust iseloomustama kuni viimaste taktideni.

Dijkema lavastuse lõpul tuleb Lohengrin lavale elutu luigega (kelleks oli Ortrud moondanud Elsa venna Gottfriedi), kuid ime väel on noor Gottfried siiski elus. Publiku viimane pilk kuulub aga hoopis Ortrudile, kes astub eeslaval Elsa ja Gottfriedi suunas, käes kuldkett, mille abil ta kord juba Gottfriedi luigeks moondas ... Kas lõpuks ikkagi paganlike jõudude võit?

Deemonitega võitleb ka Jeanne d'Arc Giuseppe Verdi samanimelises ooperis (originaalis "Giovanna d'Arco"). "Jeanne

d'Arc" valmis kolm aastat enne "Lohengrini", samaaegselt Wagneri "Tannhäuseriga" (1845) ja oli kirjutatud La Scala primadonna Erminia Frezzolinile. See selgitab ka Jeanne'i peaaegu et ainuvalitsevat rolli ooperis. Õnneks on Estonial sellesse ossa oivaliselt sobiv sopran Elena Brazhnyk, kes võlus oma vokaaltehnilise meisterlikkuse, vastupidavuse ja emotsionaalsusega, aga ka tütarlapseliku haprusega. Maestro Verdi oleks olnud liigutatud!

Oma dramaturgiliselt ülesehituselt on Verdi viies ooper "Jeanne d'Arc" üpris skemaatiline, astudes sammu tagasi näiteks aasta varem loodud "Ernanist" (1844). Peamiselt aariatele keskenduv numbrioper vajab tugevat lavastajakätt, fantaasiarikkust ja oskust lavaruumi täita. Mõjuvad on lavakujunduses (Italo Grassi) domineerivad okstest käed, sümboliseerides metsa, hääli tormises metsas ja Jeanne'i unenäos, isa kaitsvaid ja karistavaid käsi, Jeanne'i hoidvaid neitsi Maarja käsi jms. Sellisesse kõledavõitu ruumi paigutatakse tegelased, kes mõjuvad seal abitute marionettidena. Lisatud on ka tantsivad inglid ja demonid, mis aga jätsid kunstlikult külge poogitud mulje: läbinähtav taotlus lavastuses natuke dūnaamikat tekitada, kui teiste vahenditega ei oska.

Ooperi konfliktne kolmnurk, mis viib katastroofini - Jeanne, ta religioosest fanaatikust isa Giacomo (Leonardo Neiva) ja Jeanne'i armunud kuningas Charles VII (David Esteban) -, oleks vajanud detailset lahtimõtestamist, et jõuda nende suhete arusaadava ja intensiivse avamiseni laval. Ka enamikes ansamblites on lauljad keskendunud oma vokaalsele sooritusele ja väga harva - peamiselt Jeanne'i ja ta isa stseenides - tekib tegelaste vahel mingi suhtlus, mingidki reaktsioonid. Siingi esines lisaks Brazhnykule veenvalt Leonardo Neiva, kuid alles Telramund "Lohengrini" näitas, et ta oskab mõtestatult laulda ja on ka võimekas näitleja. Tenoriroll, kuningas Charles VII, on juba Verdil peategelaste kolmikust kõige kahvatum ning ei David Esteban ega lavastaja Marco Gandini osanud seda kuidagi päästa.

Rahvusoooperi koor oli taas väga hästi ette valmistatud ja näitas kõrget kõlakultuuri (koormeister Heli Jürgenson). Dirigent [Arvo Volmer](#) tõi orkestripartiis välja noorele Verdile tunnusliku impulsiivse, energilise rütmika ja orkester järgis teda täpselt. Volmer oli nii Wagneri kui Verdi ooperite muusikajuht ning tuleb

tunnustada tema stiilitaju, kõlalist nõudlikkust ja muusikalise terviku saavutamist.

Kogu “Jeanne d’Arci” lavastus aga mõjus pigem ooperi karikatuurina, nagu seda ikka ette kujutatakse - kontsert imelikes kostüümides ja papist mõõkadega. On väga hea, et hooaja lõpul tõi teater välja “Lohengrini”, mis näitas tänase ooperikunsti aktuaalsust ja perspektiive.

Elena Brazhnyk Jeanne D’Arci osas.

Kristel Pappel, muusikateadlane